

อาการแห่งการตรัสรู้

พระสิทธัตถะ ได้เสด็จอยู่ตามลำพังทรงฝึกฝนอบรมจิตให้สงบ และในเช้ากลางเดือน 6 ทรงรับข่าว “มรุปายาส” จากนางสุชาดา ซึ่งเข้าใจว่าพระองค์ว่าเป็นเทพดาจึงนำข้าวมรุปายาสไปถวาย หลังจากเสวยแล้วพระองค์ได้ทรงลอยภาคในแม่น้ำเนรัญชรา ทรงรับหญ้าคา 8 กำ จาก “นายโสถถิยะ” มาปูลาดเป็นอาสนะ (ที่นั่ง) ณ โคนต้นโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แล้วทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่า ถ้าไม่สำเร็จทางพันทุกข์จะไม่ยอมเสด็จลุกไปไหนถึงแม้เนื้อและเลือดจะเหือดแห้งก็ตาม ทรงพิจารณาความเป็นไปของธรรมชาติทั้งหลายจนเกิดญาณ (การหยั่งรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง) สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้เรียกว่า อริยสัจ (ความจริงอันประเสริฐ) พระสิทธัตถะ ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า เมื่อย่ำรุ่งของคืนวันเพ็ญเดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี ขณะที่พระองค์มีพระชนมายุได้ 35 พรรษา

อาการแห่งการตรัสรู้ คือ “ฌาน 4 วิชชา 3”

ฌาน (บาลี) หรือ ธ्यान (สันสกฤต) หมายถึง การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่เป็นอัปปนาสมาธิ ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิเป็นองค์ธรรมหลัก

ญาณ (บาลี: ญาณ สันสกฤต: จ्ञาน) แปลว่า ความรู้ คือ ปรีชาหยั่งรู้ ปรีชากำหนดรู้ หรือ กำหนดรู้ได้ด้วยอำนาจการทำสมาธิและวิปัสสนา เรียกว่า วิชชา บ้าง

การตรัสรู้ (ตรัสรู้ หรือ โพธิญาณ) หมายถึง “การรู้แจ้ง” รู้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน เป็นการเข้าถึงความจริงอันสูงสุด ใน “อัมมจักกัปปวัตตนสูตร” พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงความหมายของการตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ ว่าคือการรู้แจ้งความจริงที่เรียกว่า “อริยสัจ ๔”

ราชกุมาร ! ครั้นเรากลิ่นกินอาหารหยาบ ทำกายให้มีกำลังได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุฌานที่ ๑ มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ จึง

บรรลุฌานที่ ๒ เป็นเครื่องฟ่องใสในภายใน เป็นที่เกิดสมาธิแห่งใจ ไม่มีวิตกวิจารณ์มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่. เพราะความจางไปแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย

จึงบรรลุ ฌานที่ ๓ อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่ามีได้ฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข, แล้วแลอยู่และเพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน

จึงได้บรรลุ ฌานที่ ๔ อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่.

ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ฟ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลสเป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การทำงาน ถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่เช่นนี้แล้ว เกิด “**วิชชา 3**”

วิชชา หมายถึง ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ในที่นี้หมายถึงการหยั่งรู้ของพระพุทธเจ้า มีวิชชา 3 ได้แก่

1. **บุพเพนิวาสานุสติญาณ** การรู้ลักษณะ การรู้ถึงกายที่มีในอดีตชาติจนถึงปัจจุบันทราบเรื่องราวความเป็นมาในแต่ละชาติ
2. **จตุปปตญาณ** รู้จุดและเกิด คือรู้การเคลื่อนย้ายจากภพไปสู่ภพ
3. **आสวขยญาณ** ความรู้ที่ทำให้สิ้นไปจากกิเลสทั้ง 3 ด้วยการรู้อริยสัจ 4